

AZ ÚJ ANGOL-AMERIKAI KATALOGIZÁLÁSI SZABÁLYZAT*

Michael G o r m a n

Cikkemben három dolgot kísérek meg. Először - s ez a legfontosabb - szemlét akarok készíteni a most megjelent Angol-amerikai katalogizálási szabályzat brit változatáról. Másodszor a szabályokat viszonyítani próbálom a modern katalogizálási elmélet fejlődéséhez. Harmadszor jelezném azoknak a vizsgálatoknak néhány érdekes eredményét, amelyeket az új szabályzat alkalmazása során a North-Western Polytechnic School of Librarianship-en és az Angol Nemzeti Bibliográfiánál kutatóként eltöltött egy év alatt végeztem.

Tegnap, ma, holnap

A szerzői katalógusok készítésének tudománya régen lassan fejlődött. Minden könyvtártörténet felsorolja az asszirok agyagtáblás katalógusait, az egyiptomiak papirusztekercseit, a görögök által a rómaiak számára összeállított katalógusokat, a középkori Northumbria szerzeteseinek jegyzékeit. A könyvnyomtatás feltalálásával lehetségessé vált a könyvek széleskörű elterjedése, szükség lett a rendes, hatékony katalogizálásra. A Gutenberg utáni években több katalógus készült, mint eddig összevéve. A 19. században, ahogy sok más tevékenységet, a katalogizálást is rendezték, megszervezték, a 20. század felé egyengették az utat. A szabályzatok új sorával megérkezett a 20. század. Az idő alkalmas a katalogizálás helyzetének megvizsgálására. Mindig jó elgondolás az újat a múlthoz való viszonyában látni, értékelni próbálni az-
zal szemben, aminek lenni kellett volna vagy lenni kellene. Mostanáig az új könyveket Edward kori rendszer szerint vagy nemzeti könyvtárunk esetében viktoriánus rendszerben katalogizáltuk. Önmagában nem is hiba, nem is erény,

*GORMAN, Michael: A[nglo]-A[merican] 1967: the new cataloguing rules. = Libr. Ass. Rec. 70. vol. 1968. 2. no. 27-32. p.

amit hagyománynak nevezünk. Közhelyszerű megfigyelés, hogy a mai könyvek speciális tárgyi problémákat vetnek fel, hogy egészen új témákról szólnak. Eltérő formákban is jelennek meg, különböző problémák vannak a szerzők neve körül. A testületi szerzőségekre vonatkozó szabályok alkalmazhatók-e pl. az olyan vitathatatlan testületekre, mint a Rolling Stones? Társaság ők, vagy intézmény?

Talán most van az ideje annak, hogy átgondoljuk a szerzői katalógusok létét egyáltalán. Lehet, hogy időszerűtlenek, nem használják őket, feleslegesek. Sok ember utálja a katalógusokat, a katalogizálás szabályait kicsinyesnek, bosszantónak találja. Mégis alig lehet könyvtárat katalógus nélkül elképzelni, és alig lehet elgondolni, mi tudná a katalógust helyettesíteni. A gépesítés és a komputer-könyvtár fenyegető közeledése semmit sem fog megoldani ebben a vonatkozásban. Lehet gépesíteni egy katalógust, sőt magát a katalogizálási folyamatot is, de addig nem lehet ezt megtenni, amíg a katalógustípusról és a katalogizálási folyamat típusáról nem történt döntés. A komputerrel kapcsolatos pénzügyi nehézségek szülte korlátozások éppen azt kívánják a könyvtárosoktól, hogy eldöntsék, milyen fajta katalógusokat akarnak a jövőben, mi az elgondolásuk és mik az alapvető szükségletek. Ha nem döntük el ezt a kérdést most és nem maradnak meg elhatározásuknál a jövőben, a gép és annak számvevői fogják helyettük eldönteni. Bár itt most nem lesz szó a tárgyi katalogizálásról, mivel ez nem esik az új szabályzat körébe, mégis érdemes megjegyezni, hogy Ranganathan számtalanszor hangsúlyozta az ismeretanyag szervezésének lényegi egységét. A szerzői és a cím szerinti katalogizálás, valamint a tárgyszavazás és osztályozás összefüggése egyre inkább nyilvánvaló, mégis a modern könyvtárak problémái között mindkét gondolat elsikkad.

A szerző viszonya a műhöz teljesen megváltozott az utolsó száz év alatt. Ez a változás, ahogy később igyekszem majd kimutatni, nagy hatással volt a katalogizálási szabályzatokra. Mégsem változtatott azon az alapvető tényen, hogy az esetek túlnyomó többségében a könyveket továbbra is leginkább szerzőik szerint azonosítjuk, s nem más módon. Nézetem szerint nem lehet jobb megoldást találni a könyvtárban a dokumentumok nyilvántartására, mint a szerző/cím szerinti és a tárgy szerinti katalógusok kettős rendszerét. Ugy vélem, hogy a katalogizálás addig fog létezni, amíg nyilvántartandó könyvek lesznek, bár természetesen magának a könyvnek jövőjét sem lehet végtelennek és biztosnak venni. De ha már fel is virrad az audio-taktilis kor, akkor is kell majd a televíziós adásokat és a kevert dokumentumtipusokat raktározni és leírni, jegyzékbe foglalni és címfejekkel ellátni. A könyvtári szakfolyóiratok régebbi

számai sűrűn és kitartóan közölnek próféciákat a katalógusok kihalásáról, s mégis készítjük és használjuk őket, állandóan növekvő mértékben. A címleírás haláláról szóló jelentések tuloznak, s most itt van az új szabályzat, amit ünnepelehetünk.

Az elődök

Volt három zseniális ember, Antonio Panizzi, Charles Ami Cutter és Seymour Lubetzky, aki a katalogizálásnak szentelte magát. Szerencsések vagyunk, hogy olyan korszakban katalogizálunk, amikor közülük az utolsó még friss hatással lehet ránk. Panizzi abban az időben kezdett foglalkozni a katalogizálással, amikor az szegény, agyondolgozott lelkészek foglalatossága volt, ő pedig szisztematikus és intellektuálisan megbecsült tevékenységként hagyományozta tovább. A 91 pont sok gondolata olyan érvényes ma is, mint amikor leírta, és nyugodtan állíthatjuk, hogy a British Museum nagy szerzői katalógusának minden erőssége az ő vívmányainak eredménye. Cutter marad minden idők legjobb szerzője a katalogizálás tárgykörében. Szabályai tömörek és gyakorlatiasak, magyarázatai világosak és mélyek. Ez a két férfi a modern katalogizálás megteremtője, és nagyon is helyénvaló megfigyelés, hogy a közöttük és Lubetzky műve között eltelt időben a katalogizálás keveset fejlődött, ellenben nagyképi és statikus lett. Az ő felismeréseiket a kisszerű utódok pedantériája torzította el; a nagy kötelempéldány-könyvtárak katalógusai inkább betűjükben, mint szellemükben követték Panizzit, a kis könyvtárak katalógusai pedig rosszul szervezett és elmaradott jegyzékekké váltak. Ez a hanyatlási folyamat az 1949. évi ALA szabályzat kiadásával érte el a mélypontot. Nálunk sok katalogizáló még mindig az 1908. évi angol-amerikai szabályzatot használja, amely méltóan képviseli az akkori idők katalogizáló művészetét; bár ez a szabályzat ma már elavult és nem felel meg a gyakorlatnak, mégis ostobaság volna el nem ismerni zseniális tulajdonságait. Az 1949. évi szabályzatnak nincs meg ez a mentsége; az 1908. évi szabályzat revíziójára törekedve inkább csak öregbítette annak hibáit, és elmulasztotta a katalogizálás alapelveinek vizsgálatát. Halmozta a kivételek kivételeit, elszakadva az alapelvektől, és ezzel elkerülhetetlen reakciót váltott ki. S a reakció pusztító hatást gyakorolt. Seymour Lubetzky 1953-ban megjelent *Cataloging rules and principles* (Katalogizálási szabályok és alapelvek) c. munkájában évtizedek abszurditásait söpörte félre. Az igazán eredeti elme egyszerűségével tette fel magának a kérdést: "Sziükségesek-e egyáltalán ezek a szabályok?" Minden katalogizálás-sal foglalkozó szakember tudja, hogy ez a kérdés a katalogizálásnak évtizedek

óta legradikálisabb átgondolásához vezetett. Lubetzky abból az alapvető szabályból kiindulva, hogy "azokat a műveket, amelyeknek szerzőjét ismerjük, ez alatt kell leírni, azokat pedig, melyeknek szerzői ismeretlenek, címük alatt" négy különböző feltételt dolgozott ki, felölelve minden olyan esetet, amelyekben maga az alapszabály nem ad elégséges eligazítást. Ezek a variánsok: 1. egynél több szerzős művek; 2. egynél több névvel rendelkező írók; 3. egynél több címmel bíró művek; 4. nem önálló művek. A testületi szerző problémáját (a "testületi komplexumot") speciális megfontolást igénylő, bonyolult kérdésnek tartotta Lubetzky. Művének fontossága nem is az általa adott megoldásokban áll, hanem inkább módszereiben, annak bemutatásában, hogyan lehet gyakorlatias, használható katalogizálási szabályokat szerkeszteni szilárd általános alapelvekre támaszkodva. Ő tette lehetővé a most megjelent szabályzat születését olyan szellemi légkör megteremtésével, amelyben a katalogizálási szabályzat revíziója valódi revízió lehet, nem a meglévő gyakorlat pusztá kiterjesztése. Lubetzky volt 1962-ig az új szabályzat szerkesztője, s ezért mind gyakorlatilag, mind elméletileg része van benne; érdemes lesz majd összehasonlítani az új szabályzatot az ő kezdeti elemzésében lefektetett gondolatokkal. Egy olyan szabályzatban, amelynek alkalmazását mindenféle típusú könyvtárban és nemzetközileg is tervbe vették, nehéznek bizonyult megtartani Lubetzky elgondolásainak radikális egyszerűségét, bár ezek a gondolatok hatékonyaknak bizonyultak a legbonyolultabb és legkülönlegesebb esetekben is. Az új szabályzat esetében a legközvetlenebb és Lubetzkyhez legközelebb álló, a legnagyobb hatást gyakorló előd az 1961. évi párizsi nemzetközi katalogizálási konferencia volt. A konferencia által megállapított alapelvek (a "párizsi alapelvek") a szabályzat bevezetésében annak saját alapelveiként nyerne megerősítést. A párizsi alapelvek sokat köszönhetnek Lubetzkynek. Következésképpen és szervezeten alkalmazták gondolatait, s ezzel elérték a nemzetközi meg egyezést. Az új szabályzat de facto nem fogadja el valamennyi párizsi alapelvet, különbözik tőlük néhány részletkérdésben, sőt elvi kérdésekben is, de vitathatatlan, hogy valamennyi újításának alapjául a párizsi alapelvek szolgálnak.

A szerzőség

Az új szabályzat három fő részre, mindegyik rész további fejezetekre tagolódik.

A szabályzat első fő része "A címleírás és a címfej" címet viseli. Itt lehet várni a legtöbb újítást. Sok éven át a legtöbb katalogizálási vita a cím-

fej megválasztásának és formájának kérdése körül zajlott. Lubetzky és a párizsi alapelvek megegyeztek abban, hogy a művet szerzője alatt kívánatos felvenni. Az új szabályzat első szabálya kimondja: "az olyan művet, gyűjteményt vagy szemelvényes válogatást, amelynek egy szerzője van, az alatt a személy vagy testületi szerző alatt írjuk le, aki a szerző..." Ez az alapvető szabály, ebből következik az összes többi, általános vagy speciális szabály. Mi a szerző? Az új szabályzat szerint "az a személy vagy testület, aki (amely) elsősorban felelős a mű intellektuális vagy művészi tartalmának megalkotásáért". Ez a megfogalmazás keveset ad hozzá a szerzőség meglévő meghatározásaihoz; helyes, de határozatlan. A szerzőség az írónak a műhöz való egyszerű viszonyából fejlődött ki a fő alkotónak a műhöz való komplex viszonyáig. Ez is mutatja a modern könyvkiadás növekvő bonyolultságát s a betűrendes katalogizálás nehézségeinek egyre világosabb felismerését. Miért kell a "szerző" nevét választanunk katalóguscéduláink elrendezésére? Lehetne azt is mondani, hogy egyes esetekben a mű tárgya, kiadója vagy formája jobb elrendezést biztosítana. Meg lehet kérdőjelezni a "szerzői" címfejek gondolatát más módon is. Azt lehetne mondani, hogy a legmegfelelőbb nevet válasszuk katalóguscéduláink elrendezésére, és terjesszük ki meghatározásunkat a szerzőről úgy, hogy fedje azt a tetszés szerinti nevet, amelyet a legmegfelelőbbnek találunk. A testületi szerzők kiváló példái ennek az utóbbi eljárásnak. A szerző szerinti katalogizálás alkalmazását talán megerősítené, ha bizonyos fajtájú műveket kizárnánk a szerző alatti leírásból, ha feladnánk ezeken a területeken a szerző utáni hajtóvadászatot. Talán elkerülnénk ennek a szabályzatnak és az előző szabályzatoknak gyengeségét, amely abban rejlik, hogy szilárdan állnak a szerzői címfejek alapján, s mégis nélkülözik a szerző specifikus és adekvát meghatározását. A szabályzat előszava kissé zavarosnak tűnik ezen a ponton. Megállapítja, hogy vannak kivételek a szerzői címfejek alapelve alól. Ezek a kivételek olyan hatósági vagy más testületi szerzői nevekkel álló címfejeket ért, amelyek formái szekundér címfejekkel kapcsolódnak (pl. Great Britain, Törvények, rendeletek - stb.). Ezek a formai szekundér címfejek lehetnek bár nemkívánatosak, de nem hatálytalanítják a címfejek rendszavát, amely a mű szerzőjének konvencionális testületi neve.

Alapvető szabályok

Az új szabályzat hat alapvető szabályt tartalmaz a szerző megválasztására. Ezek elemzik a szerzőség különböző feltételeit, és olyan megoldásokat adnak, amelyeket a szerzői felelősség említett típusának összes eseteire érvényesnek ítélnék. Ezek a szabályok: egyszemélyes művek; szerző nélküli művek; többszemélyes művek; szerkesztő irányítása alatt alkotott művek; több szerző műveinek gyűjteményei; folytatásos művek. Ezek természetesen Lubetzky feltételeinek kiterjesztését, az ő gondolatainak átdolgozását jelentik. Érdekes a megkülönböztetés a gyűjtemények és a szerkesztő vezetésével alkotott művek között. Mindkét típus összetett mű, de a gyűjtemény már korábban létrejött, önálló művekből áll, a szerkesztő vezetésével létrejött mű viszont olyan részekből, amelyeket a szóban forgó mű számára alkottak. A szabályok nagyon világosan fogalmazzák meg a szerzői felelősség alapvető problémáit, és hasznos megoldásokat találnak rájuk. A folytatásos (periodikus) művek szabályai különböznek az angol és az amerikai szövegben, az angol szöveg világosabban és gyakorlatiasabban oldja meg a periodikumok testületi szerzőségének problémáit. A fejezet következő szakasza a szerzőség kétes eseteinek különböző kérdéseivel foglalkozik. Az átdolgozó vagy az eredeti szerző legyen-e a címfeje? A szöveg vagy a magyarázat szerzője-e? Mindezeket a kérdéseket a "fő felelősséget viselő személy" alapvető szabályán belül oldják meg. A kétes szerzőségeken belül a testületi vagy egyéni szerzőség szabályát tartom az új szabályzat egyik legsúlyosabb tévedésének. A múltban a testületi szerzőség problémáit csak a testületi név formájához kapcsolták, tudomást sem véve a sokkal veszélyesebb kérdéstről, hogy mi a testületi szerző, vagy mikor helyesebb egy olyan könyvet, amely látszólag egyéni szerzőtől származik, testületi szerző művének felfogni. A testületi szerzőséget mint olyat nem tárgyalja hosszasan az új szabályzat. Ad egy meghatározást a testületi szerzőről és egy szabályt a testületi és az egyéni szerzők műveinek megkülönböztetéséről. Ez annak a feltételezése, hogy vannak művek, amelyek nyilvánvalóan testületi szerzők művei és amelyeket az első szabály (szerzője alatt vegyük fel a művet) alkalmazása szerinti címfeje alatt kell felvenni. Ez számomra tulságos leegyszerűsítésnek tűnik. Sokféle módon hozható egy testület egy kiadvánnyal kapcsolatba. Ezt a kapcsolatot ilyen kifejezések tüntethetik fel: "Támogatásával", "összeállításában", "Közreadja", "Közreadva ... számára", "közreadva ... engedélyével" stb. A testületet ritkán tünteti fel a kiadvány mint egyszerű szerzőt. Az új szabályzat a testületi szerzős művet

igy határozza meg: "olyan mű, amely természeténél fogva szükségszerűen egy testület gondolatainak vagy tevékenységének kifejezése", vagy "olyan mű, amely a testület feladatait, eszközeit, erőforrásait írja le". Továbbmenően egy testületi szerzős műnek egy testület összeállításában vagy közreadásában kell megjelennie. Egyik kritérium sem segít a zavarban lévő katalogizálón. Az a kérdés, hogy egy mű szükségszerűen egy testület gondolatainak vagy tevékenységének kifejezése-e, egyike a legkevésbé elviselhető kétségeknek, és igen eltérő, szubjektív döntésekhez vezethet. Egy testületet leíró mű elképzelhető a testület neve alatt, de ilyenkor a testület neve inkább tárgyiszó, mint szerzői címfej. E szabály szerencsétlen eredménye az lesz, hogy a katalogizálók továbbra is személyi címfejet fognak használni, ha lehetséges, és testületi címfejet, ha nincs más választásuk. A probléma nyilvánvalóan nagyon nehéz elméletileg is, gyakorlatilag is, de az ember kénytelen arra a következtetésre jutni, hogy a testületi szerzőség másfajta megfogalmazására kell várnunk, mielőtt a testületi művek katalogizálása rendeződik. A probléma megoldása felé az első lépés, hogy egzakt módon meghatározzuk, mi a testületi szerző, és világosan megfogalmazzuk a testületi művek katalogizálása során felmerülő különleges nehézségeket.

A szerző megválasztásáról szóló szakasz az egyházi és törvénykiadványok katalogizálására vonatkozó néhány különleges szabállyal végződik. Az ilyen típusu művek kétségtelenül felvetnek néhány nehéz kérdést, de az új szabályzat itt a szerzőség feltételeire vonatkozó magyarázat gyakorlatából indul ki, s most mégis különleges típusu műveket magyaráz. A törvényekkel és a liturgikus művekkel kapcsolatban felmerülő problémák bizonyára bonyolultabbak lehetnek, mint a más művekkel kapcsolatosak, de ezek mind szükségszerűen ugyanazok a problémák, fokozati és nem lényegi különbség van közöttük. Az új szabályzat fenntartja a formai alcímfejeket (pl. Liturgia, szertartáskönyv; Törvények, rendeletek stb.); ezek a megoldások hagyományos megfontolásokból, nem pedig valami érdemi okból tartják meg helyüket. Ha szükség van egy helyre összehozó eszközökre, akkor nyugodtan egységesített címként szerepelhetnének. Azzal ugyanis nem változtatják meg a címfej lényegét, hogy alcímfejként hozzáragasztjuk őket. A címfej így is formai alcímfejjel kombinált szerzői címfej marad, nem lesz belőle formai vagy tárgyiszó jellegű címfej.

Az új szabályzat második fejezete tartalmazza a legmeglepőbb és leg-sikeresebb újítást. Ez az első általános szabályban (40.) foglaltatik: "ve-gyünk fel egy személyt olyan név alatt, amelyen általában azonosítható ... ezt rendszeren a művelben megjelenő forma határozza meg." A katalóguscédu-la címfejeként használt név fontos eszköz arra, hogy a katalógushasználót a katalogizált műhöz vezessük. Ha a használó egy szerzőre nem a katalogizá-ló által használt kifejezéssel gondol, akkor a leírás egész értelme elveszett. A szerző neve arra szolgál, hogy ugyanazon szerző összes műveinek leírá-sait összehozza. A múltban az a névforma, amely által ezeket a célokat elérték, a "valódi" név volt, a szerző születési bizonyítványán található név (az 1908. évi angol-amerikai szabályzat szerint), vagy a név legutóbbi for-mája (mint az 1949. évi ALA-szabályzat néhány szabályában). Ezek a sza-bályok összehozták ugyan egy szerző műveinek leírásait, de nem szükség-képpen voltak ismertek a legtöbb olvasó számára. Az új szabályzat vissza-nyult a címfej eredeti céljához. Azt akarja szabályozni, amit Ranganathan "a keresett" címfejnek hívna. Ehhez a név ama formáját kell használni, amelyen az illetőre általában hivatkoznak, amelyen általában azonosítják. Hogyan lehet megmondani, melyik ez a név? A szabályzat azt válaszolja, hogy a szerző által könyvekben használt név lesz az a név, amelyiken ismeretes. Sok eset-ben, így a régebbi íróknál, a műveken használt nevek vagy nem ismertek, vagy ha ismertek is, nem a használatra legalkalmasabb formában jelennek meg. Ekkor a szabályzat a segédkönyvekhez utasít minket. Ezek az egysze-rű szabályok igen érdekes és a hagyományos gondolkodás számára megdöb-bentő hatást gyakorolnak. Írók pl. úgy ismeretesek műveikből, mint Ed McBain, H. G. Wells és Chatode Ray. Másokat a segédkönyvforrások így azonosíta-nak: Horace vagy Duke of Wellington. Minden katalogizáló, akinek a foga már beletört az 1908. évi angol-amerikai szabályzatba, tudja, hogy ezeket az em-bereket úgy kell ismernünk, mint Evan Huntert, Herbert George Wells-et, Marcus Scroggie-t, Horatius Quintus Flaccus-t és Arthur Wellesley-t, mégis az a tény, hogy az átlagos katalógushasználó nem ismeri ezeket a "valódi", "pontos" neveket, és az illetők műveit makacsul az először felsorolt nevek alatt keresi. A szabályzat arra bátorít minket: fogadjuk el a realitást, na-gyobb érettséget tanusítva viseljük el azt a következetlenséget, hogy az egyik személyt "valódi" nevén, a másikat felvett nevén, az egyiket főnemesi nevén, a másikat családi nevén vesszük fel, mindig aszerint, hogy melyik a "kere-

sett név", melyiken ismeri azokat a Clapham könyvtár olvasója. Meglepő illusztrációja ennek a személynevekről szóló általános szabályhoz adott példa, mégpedig "Wodehouse, P.G.". Ezen a néven ismeretes ugyanis az angol prózának ez a kiválósága milliók előtt, akik nem is tudják, nem is törődnek azzal, hogy mi a "teljes" neve. A katalógusnak sok feladata van, de az nem feladata, hogy szegényes életrajzi lexikon legyen. Az új szabályzat megengedi, hogy rövidített formájú neveket, álneveket stb. használjunk; a címfej érvényességének egyetlen kritériuma, hogy a név legáltalánosabban ismert formája legyen.

A személynevekre vonatkozó szabályok általános törekvésekben kitünők; a részleteket illetően egy szabály okoz zavart ebben a szakaszban, két olyan rendelkezésével, amelyeket nehéz megérteni és alkalmazni, s amelyek nehezítik az általános szabályok alkalmazását. Ez a 43. szabály (A név teljessége). Ennek első pontja elrendeli, hogy a név formája a legteljesebb névforma legyen, amelyet a szerző műveiben használ; ezt vessük egybe a megfelelő párizsi alapelvvel (8.2), amely elrendeli, hogy "az a név legyen, amellyel a szerző leggyakrabban azonosítható műveiben, a legteljesebb formában, ahogyan itt általában megjelenik". Ha vesszük azt az elképzelt példát, hogy egy ember ír két könyvet Godfrey Vincent Peale néven s azután 32 könyvet Godfrey Peale néven, az új szabályzat megtartaná a címfejen a teljesebb formát, míg a párizsi alapelvek a rövidebb forma alatt készítenék el a címléírást. Ebben az esetben a párizsi alapelvek és az új szabályzat szóhasználatának közötti enyhe változás teljes értelemváltozáshoz vezetett, mégpedig olyanhoz, amely nemkívánatos következményekkel járhat. A 43. szabály második része azt mondja ki, hogy a névben foglalt kezdőbetűket fel kell oldani, ha bármilyen konfliktus adódik, és az első rövidítést mindig fel kell oldani, ha a keresztnév "közönséges". Az ember csak azt gondolhatja, hogy ez a szabály ideggyengéséről árulkodik, arról, hogy képtelennek kerestülvinni az általános szabály logikus következményét. Mi a "közönséges" keresztnév? A világ legközönségesebb keresztnéveinek egyike Gupta. Ami pedig a konfliktus kérdését illeti: ha a katalógus tartalmaz egy cédulát W.H. Davies alatt és egy másik W.H. Davies kerül bele, akkor a katalógizáló problémája az, hogy a kettőt a katalógusban, ezen a helyen különböztesse meg, nem pedig az, hogy az egyik embert a William Henry Davies-ek, a másikat pedig a Wilberforce Harold Davies-ek közötti keresgélésre kényszerítse. T.S. Eliot általában így ismerik, bár száz más embernek lehet ugyanolyan vagy hasonló keresztnéve. Ugy vélem, hogy a születési év feltüntetése a legeredményesebb

és leghasznosabb módja az azonos nevű személyek megkülönböztetésének, s ha ezt használták volna ennek a szabálynak a helyében, sok félreértést és rossz címleírást küszöbölték volna ki, amelyek kétségkívül következnek ebből a szabályból.

A személynevek egyéb problémáit – ahelyesírás, a nyelv kérdését, valamint azt, hogy melyik elemet (a keresztnévet, a címet, előnevet) használjuk rendszónak – világos és átfogó formában tárgyalja az új szabályzat. A 49. szabály (a ráruházott név mint rendszó) az új szabályzat értékének jó példája. Itt általános szabályunk van, különleges illusztrációkkal; ez a lehető legjobb megoldás erre a nehéz problémára. A személynevekről szóló egész fejezet, a fentebb tárgyalt 43. szabály kivételével, ritkán illethető a teljesség és világosság hiányának vádjával.

Testületi nevek

Talán a leginkább vitatott, de hatásaiban legmesszebbre nyúló rész az új szabályzat 3. fejezete, a testületi nevek formájáról. A múltban sok energiát vesztegettek erre a problémára a különböző szabályzatok, eltérő megoldásokat ajánlva. Az 1908. évi angol-amerikai szabályzat és nyomában az 1949. évi ALA-szabályzat azt az utat választotta, hogy a testületeket két osztályba sorolta, intézményekre és társaságokra. Ez a megkülönböztetés egy korábbi kiváncsóság – a disztinktiv és a jellegtelen nevű testületek közti különbségtétel – teljesítése volt. A társaságokat nevük, az intézményeket székhelyük alatt kellett felvenni. Szerencsétlenségre a két konstruált kategória, a társaságok és az intézmények, nem fedte a valódi helyzetet. Egyes társaságoknak jellegtelen nevük, egyes intézményeknek disztinktiv nevük van. A mesterséges megkülönböztetés számos kivételt tett szükségessé; mivel ezek a kivételek a testületek különböző típusainak kivételei voltak, szükségessé vált új kivételt alkotni minden új típus számára. A helyzet megérett a radikális változtatásra, s Lubetzky elvégezte ezt. A párizsi katalógizálási konferencia megerősítette eredményeit, és az új szabályzat ennek magyarázatát adja. A megváltozott szemlélet lényege a testületnek az új szabályzatban adott meghatározásában van: "... bármely szervezet, vagy személyek csoportja, amelynek neve van s amely mint egység működik..." Per definitionem minden testületnek van neve. Ez a név szolgál egyiknek a másiktól való megkülönböztetésére, azonosítására és annak a formának a kialakítására, amelyet a katalógushasználó valószínűleg keres. A testület neve olyan elem, amely mindig megvan. A testületekről szóló ál-

általános szabály az új szabályzatban így szól: "Vegyünk fel minden testületet közvetlenül a neve alatt ..." (A szabályzat kizárja ez alól az alárendelt testületeket és a hatóságokat, melyekről később lesz szó.) Így most megszűnik a különböző típusú testületek megkülönböztetésének a középkorra emlékeztetően bonyolult rendszere. Az új szabályzat nem úgy teszi fel a kérdést, hogy "milyen típusú a testület", hanem úgy, hogy "mi a testület neve?". Ez utóbbi kérdésfeltevést következetesen alkalmazza. Az előnyben részesítendő névforma a testület által saját kiadványaiban használt név; ha a testület kiadványaiban többféle nevet használ, akkor az előnyben részesítés sorrendje a következő: 1. a rövid forma, 2. a hivatalos forma, 3. a legtöbbször előforduló forma, 4. a legutóbbi forma. A segédkönyvekben konvencionális néven azonosított testületeket ezen a konvencionális néven kell felvenni. Az új szabályzat itt a legjobb. Általános alapelvet ad, majd gyakorlati eligazításokat az alapelv alkalmazására, mindezt négy szabályban. A testületek többségének címfejét meg lehet határozni ennek a négy szabálynak az alkalmazásával; még fontosabb, hogy nemcsak a címfej formájának kérdése lett egyszerűbb és gyakorlatiasabb, hanem ezek a szabályok sokkal használhatóbb címfejeket fognak eredményezni, mint a múltban bármikor. A szabályzat amerikai szövege bizonytalanná teszi ennek a szakasznak az alkalmazását, megengedve a székhely alatti rendszót olyan testületeknél, mint egyházak, könyvtárak, múzeumok stb. Ezt a származékos ideggyengéséget egy lábjegyzet mentegeti, a "... sok amerikai tudományos könyvtárban fennálló gazdasági körülményeket" hibáztatva. A szövegért felelős angol bizottságot csak dicsérni lehet, hogy a kompromisszum elfogadását visszautasították. Felismerték a helyi egyházak nevéhez fűződő művek katalógizálásánál adódó valódi problémát, és kitűnő megoldást találtak erre a nehéz kérdésre az általános alapelvek alkalmazásával. Érdekes lenne tudni Lubetzky véleményét az amerikai és az angol szöveg viszonylagos értékéről ebben a szakaszban. Az angol szöveg engedélyezi a helynév hozzáadását két különböző, de azonos nevű testület megkülönböztetésére. Ha ez nem lehetséges, más jelzőket kell hozzátenni. A lényeg itt a két testület megkülönböztetése a katalógusnak azon a helyén, ahol a használó keres. A szabályzat a problémát ott intézi el, ahol az helyénvaló.

Alárendelt testületek és hatóságok

Az alárendelt testületek problémáját sohasem intézték el kielégítően. Mikor kell egy testületet egy másik testület alcimfejeként felvenni? Mikor fogják ezt a testületet nem saját nevén, hanem egy fölérendelt testület neve alatt keresni? Az új szabályzat itt Lubetzky eredeti gondolatait követi. A választ a kérdéses testület nevében lehet megtalálni. A szabályzat hosszú és néha bonyolult szakaszban elemzi az alárendelt testületek által viselt nevek különböző típusait. A szabály az egyszerűsítés kedvéért előírja, hogy a fölérendelt testületek neve alatt kell felvenni az olyan általános nevű testületet, amelynek azonosításához szükséges a fölérendelt testület neve, azé a testületé, amelynek része. Minden más testületet, tényleges státusára való tekintet nélkül, önállóan kell felvenni. Ez a szabály jelentékeny mértékben csökkenti a komplex alcimfejek számát, és hozzájárul majd a katalógus használhatóságához és világosságához. Egy fölérendelt testület alcimfejeként felvett testület közvetlenül a fölérendelt testület alatt kell felvenni, kivéve ha azonosítása a hierarchia egy másik lépcsőjének a beiktatását kívánja. A lényeg itt az, hogy nem szükséges olyan testületi szerzői címfejeket konstruálni, amelyek megmutatják a testület adminisztratív szerkezetét, csupán arról van szó, hogy az ilyen testületet a lehető legkevesebb szóval félreérthetetlenül kifejezzük, és megadjuk azt a nevet, amely alatt a legvalószínűbben keresni fogják. Az alárendelt testületekről szóló szabályok a katalógus gyakorlati szükségleteit veszik tekintetbe, hiszen a disztinktiv nevet viselő testület valószínűleg független testületnek gondolják, tekintet nélkül tényleges státusára. Ezt az elvet alkalmazzák a szabályzatnak ebben a fejezetében a következő nagy problémakörre, a hatóságokra is. A múltban az állam és a testület között fennálló pénzügyi és adminisztratív kapcsolatot olybá vették, hogy az ilyen testületet az állam neve mellett alcimfejként kell felvenni. Ez már 1949-ben is keresztülvihetetlennek látszott, s Lubetzky és a párizsi konferencia kísérletet tett a hatóságok katalógizálásának átgondolására. Az új szabályzat, szorosan követve a párizsi konferenciát, alapként azt a gondolatot fogadta el, hogy csak azokat a testületeket kell az állam alatt felvenni, amelyek által "az állam alapvető törvényhozó, végrehajtó és bírói funkcióit gyakorolja". Ez a premissza elismeri az állam és a testületek közötti kapcsolatok rendkívül bonyolultságát, és utat nyit ahhoz, hogy gyakorlati szabállyal tegyünk különbséget az alapvetően állami testületek (hatóságok) és az olyan testületek között, amelyek nem tartoznak szorosan az államigazga-

táshoz. A szabályt számos kivétellel fejezik ki, azaz olyan típusu testületek felsorolásával, amelyeket nem kell hatóságként kezelni. Nekem mégis úgy tűnik, hogy bár a szabály elfogadható elgondoláson épül, világosan is van megfogalmazva, mégis nagyon nehéz lesz az alkalmazása. A nehézség a "végrehajtó" szó interpretálásában rejlik. Az állam törvényhozó és bírói funkcióját könnyű felismerni, de el lehet-e vajon könnyen dönteni, van-e egy állami testületnek végrehajtó funkciója vagy nincs? Számos állami hivatalos kiadvány katalogizálása során úgy találtam, hogy sok esetben kétség támad. Ennek a szabálynak hatékony alkalmazását feltehetően csak a központi katalógizáló szolgáltatások által nyújtandó gyakorlati alkalmazása, vagy esetleg a következő revízió alkalmával történő részletesebb megfogalmazása fogja biztosítani. Ezzel nem bírálni akarjuk a szabályt, hiszen teljesen helyes fel-fogást képvisel, csupán utalunk arra, hogy hasznosabb lenne, ha részletesebb lenne. A hatósági címfejek biztosan egyszerűbbek lesznek az új szabályzat szerint. Az alárendelt testületeknél alkalmazott egyszerűség a hatóságok esetében is alkalmazásra talál. Általában a hatóságokat is legjobb közvetlenül nevük alatt felvenni, mert sok katalógushasználó független testületeknek gondolja őket, nem jut eszébe az állammal való kapcsolatuk. Az időleges testületek (konferenciák, gyűlések stb.) kérdését mint olyat nem tárgyalja a párizsi konferencia, s Lubetzky is csak futólag érinti. Ez lehet az oka, hogy az új szabályzat nem ad különösen eredeti vagy jól átgondolt szabályokat az ilyen testületek kezelésére. Az általános alapelv ("vegyünk fel egy konferenciát stb. a neve alatt") általánosan elfogadott, és ilyen értelemben funkcionál is. A konferenciák beszámolóinak publikálása azonban egyre jobban terjed, a beszámolók közreadásában jelentkező döbbenetes következetlenségnek és bonyolultságnak pedig nem szentelt kellő figyelmet az új szabályzat; így a katalógizálóknak továbbra is nagy nehézségeket fognak okozni ezek a kiadványok. Van egy olyan érzésem, hogy a szerző/cím szerinti katalógizálásnak olyan végső határaihoz érkeztünk itt, ahol a rendszer már alkalmazhatatlanná válik. Alig hihető, hogy a "Nemzetközi Konferencia erről és erről ..." kezdetű bonyolult szerkezetek, amelyek az ilyen kiadványok címfejiül szolgálnak, bárki számára a keresett címfejet jelentenék.

Csak vázlatot adtam ennek az összetett és érdekes fejezetnek főbb pontjairól. Általános alapelvében és specifikus alkalmazásában vitathatatlanul a testületi név kérdésének eddigi legjobb megfogalmazása.

Az egységesített cím

Az új szabályzat következő fejezete a múltban potenciálisan már meglévő, de nem eléggé használt hatékony eszközt, az egységesített címet (besorolási vagy konvencionális címként is emlegetik) tárgyalja. Lubetzky javasolja, hogy minden művet, nemcsak az anonim műveket, egyetlen cím alatt kell felvenni, ha egynél több címen jelent is meg. Ez kiemeli a szerzői katalógus specifikus jellegét. A műveket nemcsak aszerint gyűjtjük össze, hogy egy szerzőtől valók, hanem specifikusabban ugyanazon szerző és cím alatt.¹ Az egységesített címet használták már az anyag bizonyos típusainál (pl. szentiratok, zeneművek). Az új szabályzat kiterjeszti ennek alkalmazását az egynél több címet viselő összes műre. Világosan kidolgozott szabálysorozatot ad az egységesített címként használt cím megválasztására. A választásnak a legismertebb címre kell esnie. Az előnyök egy nagy katalógusban vagy a sok művel szereplő szerzők címein belül könnyen bizonyíthatók. Az amerikai National Union Catalogue például nem használja az egységesített címet, s ennek meg is van az a következménye, hogy az ötéves kumuláció Shakespeare-címleírásai jóformán használhatatlanok, míg a sokkal nagyobb British Museum Catalogue egy Shakespeare-darab összes szövegét egyetlen cím alá hozza össze és így könnyen használhatóvá teszi. Ez a szakasz különleges szabályokat tartalmaz a Bibliára és más szentkönyvekre és liturgikus művekre nézve. Ha kellő átértéssel használják, az egységesített címre vonatkozó fejezete nagyban fogja emelni a katalógus értékét; a szabályzat elgondolását és következtetéseit nem érheti bírálat.

Melléklapok és utalók

Az új szabályzat külön szakaszokat tartalmaz a melléklapok elkészítéséről (33. szabály, a címfej megválasztásáról szóló fejezet végén) és az utalókról (az 5. fejezetben). Ezek kiegészítik és összefoglalják az egyes szabályok rendelkezéseit. A melléklapokról és az utalókról való gondoskodás alapelve, hogy minden ponton, ahol egy olvasó várhatóan keresni fog, legyen címleírás vagy utaló. Ez az elérendő ideál, de szükség van gyakorlati utmutatásokra, hogyan érjük ezt el minden ésszerű ponton, és hogyan kerüljük el a szükségtelen cédulák elhelyezését. Általában erről gondoskodik is az új szabályzat. Nagyon okos az általános szabály a melléklapokról, haszno-

¹ Lásd még: PERREAULT, Jean M.: Coterminous or specific. - Journal of documentation, 1966. 4. no. 319-328. p.

sak a különleges szabályok az egyes esetekben (szerkesztők, közreműködők stb.), Mégis az olyan szabály, mint "Készítsünk melléklapot az illusztrátor alatt, ha közreműködését a kiadvány fontos részének tekintjük", nagyon is eltérő magyarázatokra ad majd alkalmat; bizonyosan meg lehetett volna úgy fogalmazni, hogy gyakorlatiasabb eligazítást adjon. Az utalókról szóló fejezet egy általános szabály vezet be: "Ha egy személyt vagy testületet más néven ismernek, mint amelyet címfejként vagy egységesített címként használtunk, utaljunk erről a névről." Az alapelv világos, sok különleges szabály és hasznos példa teszi az egész probléma végleges megfogalmazásává. A melléklapok és az utalók szakaszai közti különbségek jól tükrözik az új szabályzat egész első részének jellegét. A címfej megválasztásáról szóló szabályok, legyen szó főlapokról vagy melléklapokról, általában megfelelőek és gyakran nagyon hasznosak; a címfej vagy utaló címfejének formájáról szóló szabályok átfogóak, megfogalmazásukban és eredményeikben egyaránt ragyogóak. Ha tannár volnék, a címfej megválasztásának osztályzata "jó" vagy "közepes" lenne, míg a címfej formájáé ritkán rosszabb, mint "kitűnő".

A leírás szabályai

Az új szabályzat második nagy része a leírásról szól. Fejezetek sorakoznak itt a monográfiák, a periodikumok, az ősnymtatványok, a fényképészetű és más reprodukciók leírásáról. A szabályzat északamerikai szövegében a Kongresszusi Könyvtár 1949. évi leíró katalogizálási szabályait vették át a monográfiák leírására vonatkozó új szabályok alapjául. A régebbi szabályokat csekély módosításokkal dolgozták bele az északamerikai szövegbe, nagyobb jelentőségű változás nem történt. A Kongresszusi Könyvtár 1949. évi szabályait sohasem alkalmazták szélesebb körben Nagybritanniában, sok könyvtár még ma is az 1908. évi angol-amerikai szabályzat leírási szabályait használja. A katalogizálási szabályzat létrehozására alakult albizottság ezért egy kisebb bizottságot alakított az északamerikai leírási szabályok átvezetésére és azok összehangolására az angol könyvtárak mai gyakorlatával. A szabályzatnak ebben a részében jelentős eltérések vannak a két szöveg között, éppen az említett történeti okok miatt. A leíró katalogizálás a múltban a szerző/cím szerinti katalogizálás szegény rokonának szerepét játszotta. A mű címének, fizikai alkotóelemeinek, kiadásának, megjelenési adatainak pontos leírása a legtöbb könyvtáros számára kevésbé vonzó munka. Sokan ezért le is becsülik az egész műveletet, rövidebb, egyszerűbb leírásokat kívánnak. Az érvelésnek van némi alapja. A katalogizálás leíró része a bibliográfiai leírás

régi rendszerein alapszik, amelyeknek célja egészen más volt, mint ma egy túlterhelt könyvtárban a művek leírásának. A katalogizálás leíró részének másik problémája, hogy a követelmények egészen mások a különböző könyvtárakban s még egy könyvtáron belül is a különböző típusú könyvek esetében. Milyen leíró szabályok alkalmazhatók egyképpen a Bodleianára és egy kis vállalati könyvtárra? Hogyan gondoskodhatnak ezek a szabályok egyszerre a mai "paperback" és egy első kiadásu Dickens-regény leírásáról? A válasz ezekre a kérdésekre, hogy egyetlen szabály sem alkalmazható specifikusan minden könyvtárra és minden könyvre. A szabályok annyit tehetnek, hogy megadják a leírás alapelveit, és megmutatják, hogyan lehet ezeket az egyes esetekben alkalmazni. A többi a katalogizáló szakember dolga, aki az alapelveket saját katalógusának és használóinak ismeretében értelmezi. Az új szabályzat igen helyesen állapítja meg az alapvető szabályt. "A leírás célja, hogy következetesen leírjon minden bibliográfiai egységet oly módon, hogy meg lehessen különböztetni más egységektől... és megmutassa bibliográfiai kapcsolatait más egységekkel... lehetőleg takarékoskodva az adatokkal és fogalmazással. A leíró katalogizálás általában a szerző, a kiadó vagy egyéb közreadó szerv által szolgáltatott információra épül." Ez az alapelv szerintem kifogástalanul rögzíti a leírás céljait, és elegendő alapot nyújt a gyakorlati katalogizáláshoz. Az angol albizottság dolga, úgy gondolom, az volt, hogy alkalmazza ezeket az alapelveket a leíró katalogizálás kurrens gyakorlatához. Megnézték a cimleírás minden részét, hogy megállapíthassák, mi szükséges, mi hágyható el. Olyan szabályokat állítottak össze, amelyek hasznos és rendes cimleírásokat eredményeznek. Nézetem szerint viszont adósok maradtak annyiban, hogy nem adtak új gondolatokat a leírásról, nem is revideálták a leíró katalogizálás egész gondolatkörét. Most is a cimleírás megszokott elemei állnak például előttünk, ugyanabban a sorrendben. Ez természetesen önmagában sem nem jó, sem nem rossz, csak azt jelzi, hogy az ebben a részben várható változások nem olyan radikálisak, mint a szerzői címfejek szekciójában bevezetett újítások. Történt számos kisebb változtatás, mind a jobb megoldás irányában, de ezeket felesleges lenne itt felsorolni. Az egyik érdekes, említésre méltó változtatás a terjedelemlre vonatkozó szakaszban fordul elő. Az 1908. évi szabályzat az illusztrációk típusainak megkülönböztetésére jegyzéket ad, benne szerepelnek a táblák is. Bár a nyomási eljárások lényegesen megváltoztak 1908 óta, táblák most is vannak, ilyen vagy amolyan formában. A tábla természetesen nem feltétlenül illusztráció, hanem bizonyos típusú lap, amelynek feltüntetése voltaképpen a lapszám

megállapításához tartozik, nem pedig az illusztráció típusainak megadásához. Ezért az új szabályzat a terjedelem megjelölését három részre osztotta: 1. a lapok, táblák száma; 2. az illusztrációtípusok megadása; 3. a méret. Ez értetetőbb és világosabb képet ad a könyv fizikai alkotóelemeiről. (A méretet felfelé kerekített centiméterben adja meg, s így kiküszöböli a vizsgázók rémét, a félcentimétert.) Az írásjelek használata a címleírásban hasznosabb, mint volt. Például a megjelenés helyét a kiadótól kettősponttal, a lapszámot az illusztrációk feltüntetésétől pontosvesszővel kell elválasztani. A címleírás minden részét külön mezőként határoljuk el, a részen belül pedig minden elemet a megkülönböztető írásjelekkel.

A periodikumok leírásának szabályai csodálatosan részletesek és gyakorlatiasak; nagy periodikumgyűjteményekkel rendelkező könyvtárak kurrens gyakorlatának szintézisét adják. Általában a monográfiák leírási szabályait tükrözik, csak abban az esetben térve el ettől, ha a periodikumok különleges tulajdonságai azt szükségessé teszik. Az eltérések a periodikumok között olyan nagyok, hogy csak általános szabályokat lehet lefektetni, s ezeket használhatja fel a katalogizáló kisebb-nagyobb mértékben, saját periodikumállományának méretei vagy típusa szerint.

A következő fejezet röviden tárgyalja a régi könyvek címleírásának egyszerűsített formáját. A szabályok rövidek, de hasznosak azok számára, akiknek ezekkel a szokatlan kiadványokkal van dolguk. Természetesen nem alkalmazhatók nagyobb gyűjteményekre. A fényképeszeti vagy más úton előállított reprodukciókra adott szabályok igen hasznosak lesznek a katalogizálók számára, hiszen az ilyen típusú dokumentumok száma egyre nő.

Különleges dokumentumtípusok

Az új szabályzat egy szakaszban tárgyalja a nem-könyv jellegű dokumentumokat (kézirát, térképek, filmek, zeneművek és képek). Ezek a fejezetek tanácsokat adnak az ilyen különleges típusú anyag leírásához. Az ilyen dokumentumok leírásának követelményei nyilvánvalóan mások, mint a könyvekéi, és sokszor a szerző (az elsősorban felelős személy) megállapítása nem olyan könnyű, mint a könyvek esetében. A nem-könyv jellegű dokumentumokat tárgyaló szakaszban csak az a rendelkezés, hogy megmutassa, hogyan kell módosítani vagy kiterjeszteni a címfej megválasztásának és a leírásnak általános szabályait a különleges anyagoknál. Ezek a szabályok lehetővé teszik az általános gyűjtőkörü könyvtár számára, hogy ugyanazokat az alapelveket alkalmazza mindenfajta anyagnál, amit állománya tartalmaz.

Amilyen mértékben növekszik a különleges anyagok száma és értéke, úgy válnak ezek az átfogó szabályok egyre szükségesebbé és használatosabbá. A térképekről és zeneművekről szóló két fejezetet a brit szövegben erősen megváltoztatták az amerikaihoz képest. Mindkét fejezethez a dokumentumtipusok speciális problémáiban jártas szakember elemzésére és bírálatára van szükség. Az új dokumentumtipusok megszületésével és újszerű fejlődésével valószínűleg csak eléggé gyakori revíziók útján lehet majd lépést tartani.

Az új szabályzat szövegét hat függelék zárja. Az első, a terminológiai szótár, az 1943. évi ALA Glossary of library terms (Könyvtári szak kifejezések ALA szótára) c. kiadvány kiegészítése. Az ALA-szótár kétszeres hátránya, hogy 24 éve jött létre és amerikai beállítottságu, ezért kellett kiegészíteni újabb kifejezésekkel és olyanokkal, amelyeknek Angliában speciális jelentése van. A második függelék a nagy kezdőbetűk használatának átfogó szabályait adja, amelyeket az Egyesült Államok állami nyomdájának helyesírási kézikönyvéből merítettek. A harmadik függelék a rövidítéseket közli, mégpedig elég bizarr gyűjteményben összesítve a szokatlan nyelvek sok kifejezését. Azt lehetne gondolni, hogy az angol bibliográfiai rövidítések jó, szabványosított jegyzékének kiadása kívánatosabb és elérhetőbb célkitűzés lett volna, mint ez a jegyzék, amelyben csak hat görög rövidítés van, de előfordulnak olyan kifejezések rövidítései is, mint "átdolgozott" "izdaja", "tjetakan". A negyedik függelék a számnevekre, az ötödik az írásjelekre vonatkozó formai szabályokat foglalja össze: ez utóbbi a szabványosított gyakorlat remek, tömör megfogalmazása. A hatodik függelék az északamerikai szövegnek a brit szövegtől eltérő részeit közli.

Szerkezet

A legtöbb ujtítás az új szabályzat szerkezetében, elrendezésében található, s ez fogja okozni a legtöbb gyakorlati nehézséget is. A szerkezeti alapelv a szabályok elrendezésében - s ezt kell jól megértenünk, hogy a szabályokat hatékonyan alkalmazhassuk - az ún. "osztályozó" elrendezés. Az általános szabály mindig megelőzi a speciális szabályt. Ez azt jelenti, hogy minden szakaszban az első szabály érvénye a legerősebb, ezt kell alkalmazni a szakaszban tárgyalt összes problémára. Például a személynevekről szóló fejezetben az első, a 40. szabály vonatkozik valamennyi személynévre, tekintet nélkül annak típusára. Az összes többi ezután következő szabály az átfogó általános szabály kiterjesztése vagy illusztráció-

ja. Egymástól független, egyenértékű szabályok halmaza helyett, amelyek mögött nem áll a szabályokban nem tárgyalt problémákra vonatkozó közös alapelv, az új szabályzat bevezetésével világos általános eligazítást kapunk, specifikus illusztrációkkal. Ha a felmerült specifikus problémáról nem történt gondoskodás, nem kell többé analógia alapján katalogizálnunk, ahelyett a szabályok "láncolatán" kell feljebb haladnunk a megfelelő általános szabályig. Ez az elrendezési mód növeli a katalogizálási szabályok világosságát és használhatóságát, eleve kiküszöböli a fölösleges és leleplezi az önkényesen kiagyalt szabályokat. A szerkezet kitűnő keretről gondoskodik a szabályzat későbbi revíziói számára, mert lehetővé teszi, hogy az alapelvek világos megértésére épüljenek. Az ilyen típusú szerkezet mellett a katalogizálás többé már nem a precedensek halmaza, a hagyomány hagyománya, hanem egzakt diszciplína, amely ugyan több intellektuális erőfeszítést kíván, de következetesebb és harmonikusabb eredményeket ad.

Ha tettem is bíráló megjegyzéseket az új szabályzattal kapcsolatban, mégis világosan ki szeretném fejezni, hogy határhőnek tekintem a könyvtárosság történetében; a szabályzat általános iránya és alapvető megállapításai kétségtelenül helyesek. A részleteken lehet majd javítani, a gyakorlati alkalmazás tanulságai alapján. Mindazoknak, akiknek részük volt a szabályzat kidolgozásában, csak gratulálni lehet teljesítményükért; az egész könyvtári világ hálával tartozik nekik az eljövendő katalógusok kiválóságáért, amelyeknek megteremtéséért olyan sokat tettek.

Fordította: Horváth Magda